

Nedělní rozjímání

doba adventní
a vánoční **2022/2023**

**Impulzy otce
Pavla Ambrose SJ**

1. neděle adventní

Jaké je pravé očekávání?

Neztrácet odvalu a neztrácet sílu v zápasu

S tím, jak mizí kultura pěstitelů půdy, rolníků, ztrácí člověk stále více schopnost předvídat. Příroda ve skutečnosti mluví svým hlasem. I větvička stromu se stává jemnou a dává tušit, co se stane (Mt 24,32). Jak uslyšíme znamení? Musíme být trpěliví, přemýšlet jako rolník se svou půdou. Zastavit a dívat se, jak úroda roste. My dnes? Žijeme z konfliktů. Jsme připraveni křičet. Protiklady rozdělují jednotlivce, skupiny, a dokonce i rodiny. Schopnost navrhovat se vytratila: jediným tmelem, který alespoň na chvíli drží pohromadě, se tak stala kritika a obviňování.

Izaiáš popisuje Boží čas jako dobu, kdy lidé zlomí své meče a promění je v pluhy. Co se používá k zabíjení, promění v nástroj k obdělávání půdy a přinášení úrody; podobně se oštěpy stanou kosami ke sklizni obilí. Nebude potřeba učit se válečnému umění. Dnes? Každý je vybaven k vedení války proti ostatním. Alespoň tak mnozí chápou možnosti internetu. Jak se musí lišit prorocký hlas Božího lidu, aby i zde nastolil dobu proměny válečných zbraní v nástroje kultivace? Není hrozivější změna klimatu ve společnosti než samotná klimatická krize? I mezi věřícími existuje tendence, třeba i zastřená, posilovat atmosféru konfliktu a odporu.

Současná doba by se dala v mnoha ohledech popsat jako Šípková Růženka: čeká se na prince, který možná nikdy nepřijde. Místo knížete může přijít i despota. Možná i z tohoto důvodu nás Ježíš vyzývá, abychom zůstali bdělí. Mohl by totiž přijít i zloděj, aby ukradl drahocenné věci: svobodu, důstojnost, budoucnost. Někdy člověk usíná, protože je unavený z čekání nebo protože se věci nikdy nezmění nebo konečně proto, že události systematicky zklamávají jeho očekávání. To, že první křesťanské komunity dělaly chyby při čekání na Kristův příchod, neznamená, že jej očekávat nemáme. Jaké je pravé očekávání? Neztrácet odvalu a neztrácet sílu v zápasu. V nich se plně projevuje důvěra v Boha.

Co můžeme uvidět v popisu Noemových dnů, jak je líčí Ježíš? To samé, co dnes: lidé žili povrchně, dělali běžné každodenní věci, jedli a pili, utápěli se v banalitách, aniž by si to uvědomovali. A proto přišla potopa a všechny smetla. Vlečeme se hádkami z pohodlného zápečí obrazovek, aniž bychom přemýšleli o tom, co je kořenem našich blbých nálad, celkové naštvanosti. Raději klameme sami sebe a nevidíme, že nejsme schopni unést tíhu skutečnosti, protože nečekáme věrně na Pánův příchod. Padla na nás slepota jako chumelenice hádek.

Události často překvapují a dějiny překonávají křehkou lidskost. Realita předčí fantazii. Právě proto je třeba být ostražitý. Člověk nemůže vědět, kdy se bude muset zodpovídat ze svých celoživotních činů. Někdy se zdá, že se věci dějí bez jasného vysvětlení, člověk ne vždy chápe, proč se dějí. Ale právě proto jsou křesťané vyzýváni, aby vždy vydávali počet ze svého života. Není možné ovlivnit běh událostí, nevíme, zda budeme vzati, nebo ponecháni, abychom použili Ježíšova slova, ale ať už je stav člověka jakýkoli, záleží jen na tom, jak bude každý z nás nalezen. Co to znamená? Jaký se rozhodl být, bez ohledu na čas, který je pro každého vyhrazen. Mnohdy však události překvapí a zastihnou člověka nepřipraveného. Člověk najednou objeví sám sebe takového, jakým si nemyslel, že je, cítí se nedostatečný. Není letošní advent dobou, kdy je nutné otevřít oči a uvědomit si, co se děje v nás samých i ve vnějším světě? Možná se větev stromu opravdu chystá rozkvést.

2. neděle adventní

Nezaměňujme naše myšlenky za to, jak promlouvá Bůh sám

Člověk cítí v sobě sílu, která je velmi niterná, hluboká, něco, co tvoří jeho podstatu. Chce žít podle svých nejhlubších tužeb. Ale zároveň vnímá, jak je jeho vlastní přirozenost zraněná, bolavá, nechápající i nepochopená. Proto touží po nápravě, zlepšení. Kdesi hluboko se rodí i touha něco na sobě změnit a něco pro to udělat. Čeká na změnu, chce se obrátit. Dobře tuto naději vyjadřuje prorok Izaiáš: „Vyrazí ratolest z pahýlu.“ (Iz 11,1) Důvod k obrácení, který uvádí Matouš, je jiný: „Přiblížilo se nebeské království.“ (Mt 3,1) Matouš je prozíravý, nepoužívá přespříliš slovo Bůh. Bystrozrak se projevuje tím, jaké časy očekáváme a na jaké se připravujeme. Ne že by člověk neměl nic dělat proti svým zlovykům. Ráno vstaneme s dobrým úmyslem. Ale jak jsme přikováni ke svým každodenním návykům! Železná košile, která nás svírá. Svádíme svoji nemohoucnost na vše možné: na slabou vůli, nepřízeň okolí, špatného manžela, zlého šéfa, nemožné faráře atd. Ale jádro pudla je v něčem jiném. Nevidíme přícházet Boží království. Žijeme, jako by vůbec nemělo přijít. Nemáme otevřené dveře do svého nitra, aby mohlo vstupovat, vcházet. Nevítáme jej. Raději se utápíme sami v sobě. Upřednostníme dobře naaranžované výtvary, kterých si chceme užít, trochu otráveného vzduchu, který dýcháme. Klimatická změna se nás více dotýká než příchod Božího království. Zvyky nám brání vidět, nevidíme dále. Raději se věnujeme sami sobě. Pochutinám života zakrývá je náboženským formalismem, vnějškovostí, nafoukanou zbožností. Stačí se jen podívat, jak se kocháme ve vnějších odznacích moci. Zde roste ona nebezpečná kultura sebe-ujišťování, protože přece tolik toho děláme. Jan mluví velmi vyhrčeně: „Zmijí plemeno!“ Ježíš je ještě tvrdší: „Podobáte se obíleným hrobům.“ (Mt 23,27) Zabýváme se přípravou cesty pro Pána tak usilovně, že nevidíme jeho přícházení. Máme připravovat jeho příchod, ne naše cesty.

Popadne nás myšlenka reformovat. Před očima se začnou míhat tisíce příkladů toho, co je třeba změnit. Co, kdo a kdy musí udělat a co nedělá. Nezaměňujme však naše myšlenky za to, jak promlouvá Bůh sám. Všimněme si, že Jan Křtitel mluví o tom podstatném, esenciálním, bez okras a dekorací, bez oněch pomocných sarapatiček, jimiž se ve svém náboženském životě obklopujeme. Zabýváme se svým vědomím, točíme se kolem svých vlastních floskulí. Nedivme se, že jsme jako korouhvička ve větru, která se točí za jakoukoli chválou, uznáním, pofoukáním bolístek.

Kde káže Jan Křtitel? V judské poušti. Tam, kde byl Eliáš vzat do nebe. A co my? Máme pozvednout zraky, ujasnit si výhled, zadívat se dále. Číst naše dějiny tím, že v nich nacházíme především to, co vypráví o naplnění dějin Kristovým příchodem.

Myšlenky, kterými se tolik trápíme, zakrývají život, který v Kristu přichází. Dábel s tímto přicházejícím životem, plností života nic neudělá. Ale s našimi myšlenkami si může pohrávat dle své libovůle. Pracuje nudně: Nasměřuje naši pozornost k myšlence, která se nabobtná představou, přidá trochu strachu nebo vášně, a staneme se otroky myšlenek. Jdou ruku v ruce. Proto obraz Jana Křtitele je zobrazován osobností plnou síly a pokory zároveň. Je si vědom toho podstatného. Hluboce se sklání před Kristovým příchodem, jímž se všechno falešné zhroutí. Žije Kristovým slovem, protože jen ono dává život. A v čem život spočívá? Ve svobodném přilnutí k druhému. V tom, že se necháváme obejmout tím, kdo je životem v plnosti. Jak? Že přijmeme způsob, kterým Kristus přichází. Bůh se v Kristu sklání k člověku, aby se člověk sklonil před Bohem. Proto je advent požehnanou dobou, kdy zraje naše celoživotní sklonění před Bohem, který se sklonil a přijal naše lidství.

3. neděle adventní

Přicházející spása není událostí podle kategorií tohoto světa

O třetí adventní neděli nám evangelium opět představuje Jana Křtitele. Minulou neděli jsme ho našli oblečeného podle nejstarší a nejušlechtilejší tradice proroků, horlivého, asketického, jistě připomínajícího obraz Eliáše. Eliášovo poslání se naplnilo natolik, že byl vynesena do nebe na ohnivém voze. Jan Křtitel svým kázáním poukázal na hřích člověka a lidé po jeho slově byli v sobě schopni objevovat, že jsou hříšníci milovaní Bohem, a přistupovali k jeho křtu. Tím, že lidé přešli Jordán s vodou dosahující až k hrdlu, si uvědomili svou neschopnost žít podle Boha, a tedy naléhavost spasení. To byl ideální scénář pro přípravu příchodu Mesiáše a vstoupil do bídy lidské reality.

Jan však četl dějiny jako prorok také s určitým dramatem, a když viděl farizeje a saduceje, dal najevo ostrost svého vidění. Týkalo se rozlišování pravosti života víry. Příklad byl nabroušený: hovoří o sekeře položené u kořene, o lopatě, která všechno počistí, a neuhasitelném ohni.

Dnes nacházíme téhož Jana Křtitele, největšího ze všech zrozených z žen, ve vězení, jistě v těžkostech, ne-li v osobní krizi. Jako upřímný prorok, který si nebere servítky, skončil ve vězení. Jeho učedníci mu přinesli zprávu o Ježíši, kterého nazýval Mesiášem. Byla to snůška báhorek, skutečný hnojomet, co na něj kydali ti, kteří byli dotčeni Janovou kritikou. Ježíš je žrout a opilec, jí s hříšníky, zve se s nimi na večeři a je nazýván přítelem hříšníků. A nejen to. Namísto sekery do kořenů se rozhodl ještě rok trpělivě a milosrdně okopávat a zalévat to, co náboženští horlivci chtěli zničit.

Lidé si dobře pamatovali slova jako: „Dcero, tvá víra tě zachránila. Jdi v pokoji a buď zdráva, zbavena svého neuhu!“ (Mk 5,34), stejně jako i jeho: „Ani já tě neodsuzuji. Jdi a od nynějška už nehřeš!“ (Jan 8,11). Jan mluvil tak, jak mluvil i Kristus k náboženským vůdcům: „Zmijí plemeno!“ (Mt 12,34). Vykreslil je jako obílené hroby, které se tváří nábožensky, ale uvnitř mají jed, tedy smrt. Nositelé smrti, strážci smrti.

Jan by si snad mohl snadno myslet, že všechno špatně pochopil, že se spletl. Kristus jako Mesiáš se v evangeliích jeví zcela odlišně, než jaké jsou představy o něm; vůbec ne jako Mesiáš, který přichází soudit, ale jako ten, který přichází zachraňovat, který přichází pro ty, kdo jsou v nouzi, pro nemocné. Jistě, jeho druhý příchod bude parousia, soud. První příchod je však příchod Mesiáše, který přišel zachránit všechny, ztracené, obtížené a nemocné.

Poté je zřetelně vyjádřena druhá Janova obtíž. Kristus cituje slova proroka Izaiáše, jež hovoří o Mesiáši, který přišel i proto, aby osvobodil vězně. Ale Jan se může v té chvíli ptát: Proč já zůstávám ve vězení? A navíc Kristus v odpovědi učedníkům vynechává právě pasáž o propuštění vězňů.

Z toho můžeme vyvodit dva velmi důležité duchovní důsledky. Představy o Mesiáši mohou být velkým klamem, plodem pouze lidských představ, tedy představ starého člověka, jak by chtěl být spasen. Žije z představ, klamných, jak přejde do věčného života. Kristus není Mesiášem podle přání našeho těla, naší psychiky, ale podle Otcovy lásky. Druhým důsledkem je, že ani pro ty, kteří se cítí být velmi zapojeni, zapojeni do života církve, není spása automatická. Přicházející spása není událostí podle kategorií tohoto světa. Spása však přichází skrze křest Duchem a ohněm, který nastává, když je nám dán jeho život, život Syna, abychom mohli žít své lidství podle Boha. Člověk je jediným tvorem, který nejenže dostal od Boha život, ale podle Boha dostal život prožívaný v důstojnosti syna, Božího dítěte.

4. neděle adventní

Láska je klíčem k poznání Boha, který se zjevuje jako spása

Proroctví Izaiáše se silně dotkne ctižádosti krále Achaza, jeho touhy po slávě, po mocném spojenectví, které by z něj učinilo nesporného vůdce jeho lidu. Achaz nechce uzavřít spojenectví proti Asyřanům spolu se sousedními národy, jako je Severní království, protože s nimi již tajně vyjednával ve svůj prospěch. Tváří v tvář propočtům, které Achaz provádí bez ohledu na Boha, je prorokovo slovo velmi jasné: říká mu, aby požádal o znamení, protože Bůh se chystá zasáhnout. Ale právě toho se král bojí a nábožně odpovídá, že nechce pokoušet Boha. Proč nechce znamení? Je si jistý, že by neschválil jeho plán, jeho projekty. Bojí se, že se bude muset zříci dohod, které již uzavřel, že jeho myšlenky jsou marné a že nic z toho, co jeho mysl utkala, nebude uskutečněno. Achaz svádí boj s Bohem, kterého vnímá jako soupeře. Představuje si jej jako toho, kdo brání uskutečnit to, po čem touží. Otevřený konflikt mezi královou a Boží mentalitou zachází do krajnosti. Když se podle proroka bude bránit, Bůh mu neotevře stavidla milosti. Když bude tvrdohlavě zastávat své vlastní postoje, nakonec ublíží i lidem kolem sebe. Utrpení se dotkne nejen Achaze, ale velkému utrpení bude vystaven i lid.

Vnitřní svět krále je zcela v područí zalíbení ve vlastní vůli. Boží vnitřní svět je zaměřen na vztah, který odemyká všechny závory a zachraňuje. Je snazší připoutat se k náboženství obětí, které podávám já – a Achaz šel tak daleko, že obětoval vlastního syna –, než k Bohu, který vstupuje do dějin, který je Bohem s námi. Bůh s námi, to je to, co Achaz nechce. Chce mít Boha kvůli něčemu. A zde Izaiášovo proroctví pokračuje a hlásá, že znamením bude právě Panna, která porodí syna, a bude se jmenovat Emanuel, Bůh s námi. Bůh jednoty, sjednocení, lásky mezi Bohem a člověkem, a ne rozporuplné čtení dějin mezi tím, co dělám já, a tím, co mám strpět od Boha, pasivně přijímat. Ale Pánem dějin je Bůh!

Jak mám číst v této souvislosti Josefův příběh? I on má plán. S Marií se již blížili k druhé fázi židovského manželství, k roku, který připravoval okamžik, kdy muž nad nevěstou přehodí plášť modlitby a vezme ji s sebou do svého domu. V tomto roce dochází k událostem, které jsou v naprostém rozporu s tím, co měl Josef na mysli. A pak dojde k dalším událostem, které jsou v protikladu s tím, jak by mohl situaci vyřešit.

Josef je ochoten vstoupit do pro něj těžkého dialogu; zdůrazněme: do dialogu, a to s poddajnou otevřeností, která bude pro něj – a dodejme i pro mnohé – zdrojem spásy. Slovo Páně mu říká, aby se nebál, Boží slovo se stává klíčem, jak rozvíjet jeho vztah k Marii; láska je tedy klíčem k poznání Boha, který se zjevuje jako spása. Bůh se nechává slyšet a vysvětluje se. Dějiny se vysvětlují samy, protože jsou

prožívány krok za krokem v dialogu lásky, ve vztahu. Nehledá řešení jinde, nehledá lidskou pomoc jako Achaz. Pravým ovocem je tedy skutečně Bůh, který zachraňuje: Ježíš Kristus. Vztah mezi Marií a jejím manželem se stává místem zjevení Krista také díky Josefovi. V nejistotě „vzal svou ženu k sobě“. A za to je Josef odměněn: bude první, kdo dá Božímu Synu jméno: „Budete mu říkat Ježíš.“ Jak velké věci jsou připraveny pro člověka, který spojí svůj život s Božím dítětem. Sám se stane Božím dítětem. A to je hlavní poselství evangelia pro slavení Vánoc.

Narození Páně

Můžeme již nyní žít v tomto Božím způsobu existence

„Kristus se narodil, vzdejte Kristu slávu. Kristus sestupuje z nebe, vyjděte mu vstříc.“ Tato slova se často opakují v byzantské liturgii o slavnosti Kristova narození. Modlitba má v sobě dvě části, které vystihují celou dynamiku spásy. První částí tajemství narození je Pánovo sestupování. Pán sestupuje. Bůh sestupuje. Spása a milost je nabízena člověku zdarma. Nemůžeme si je opatřit sami. Kdybychom se chtěli dostat k Bohu sami, nepodařilo by se nám to. Nebudeme schopni překročit propast, která nás od něj odděluje. Je válka, je nemoc, mnoho lidí má ekonomické potíže, narušené sociální vztahy. Je tu zlo, které nás zasahuje mnoha způsoby: závistí, lží, pomluvami, zradou. Ale právě do tohoto světa přišel Pán. Narodil se v temné jeskyni. Tato temnota je symbolickým vyjádřením všeho tohoto zla. A do této temnoty nás přivádí Boží způsob existence. Protože se stal člověkem, můžeme si tento způsob existence osvojit. Není to Boží čin učiněný na člověku. Člověk není v rukou Božích předmětem. Boží jednání v člověku není nějakým vnějším činitelem, ale je to čin Boha-člověka, čin Boha s námi. A proto může člověk Boží jednání, čin, událost přijmout a v sobě asimilovat. Může si jej přivlastnit, osvojit, učinit svým. Bůh-člověk žije jako Bůh v nebi i ve svém stavu člověka, proto jsou všichni vítáni. Od prvních krůčků svého života na světě se rodí jako křehké dítě vydané na milost mocných tohoto světa. Ale díky Bohu, který se stal člověkem skrze vtělení, můžeme již nyní žít v tomto Božím způsobu existence. Od nynějška se těšíme, i když jen v zárodku, plnému společenství království eschatologických časů. Jsme bytostí eschatologické. I my můžeme čelit zlu tím, že ho zakoušíme na svém těle, které již od nynějška předjímá den bez nastolení království, když se na něj díváme z perspektivy naplnění.

Díky tomu Kristovu narození, upřesněme: zrození do hrozivého podsvětí, temnoty jeskyně, je nám zprostředkován tento nový způsob existence. Co je tímto Pánovým novým způsobem existence? Existence jako společenství, jako sebedarování, úplná jednota bytí s Bohem, i když zatím v zárodku. I když se úplná jednota Boha a člověka naplní ve věčném životě, již nyní ji zakoušíme. Krásně je přibližuje svatý Pavel: „Ze všech stran se na nás valí trápení, ale nesoužíme se. Býváme bezradní, ale ne zoufalí. Býváme pronásledováni, ale ne opuštěni. Býváme sráženi k zemi, ale ne zničeni. Stále prožíváme na svém těle Ježíšovo umírání, aby i Ježíšův život byl patrný na našem těle.“ (2Kor 4,8–10) I ve zlu máme možnost žít Boží království, kde je spravedlnost, pokoj a radost, který nám nikdo nemůže vzít. To vše je dar, to vše díky tomuto Pánovu sestoupení.

Ale jestliže první část je Bůh sestupující, druhá část náleží nám: „Kristus sestupuje z nebe, vyjděte mu vstříc.“ Jak například? Přivlastněním si milosti, přijetím daru, otevřením dveří vděčnosti za tento život, který je předáván. V každém okamžiku, v každé volbě, doslova pokaždé, když se v nás zrodí pocit, myšlenka, vnitřní pohnutí. Musíme si vybrat, jaký život chceme žít, zda v sobě necháme převládnout život darovaný, život společenství radosti a pokoje Božího království, nebo život tohoto světa poznamenaného hříchem.

A pokud v sobě necháme převládnout život darovaný, život pro Boží království, pak se stane to, co říká Maxim Vyznavač: „Vtělení se může uskutečnit ve všem, v každé myšlence, v každém pocitu, v každém našem jednání, v každém pocitu, v každém našem činu.“ Když totiž to naše je odpovědí na to Boží v nás. Tehdy se podobáme Matce Boží, která v Ježíši vidí svého syna, lidského tvora, a Božího Syna, Bohočlověka, v jednom a dohromady. Vše, co je plodem součinnosti božského a lidského je pokračováním účinků vtělení. Je plodem součinnosti kombinovaných energií, naší, lidské, a darované, Boží. Nic většího si nemůžeme přát než tento dotek Božího života v naší existenci, tento pokoj a radost ducha, kterou nám nikdo nemůže vzít při všech peripetiích světa. Jen stačí se nechat obejmout Boží něhou, to je náš úkol.

Slavnost Matky Boží, Panny Marie

Spojení matky se Synem v díle spásy

Dnešní svátek Bohorodičky, Theotokos, je starobylý. Jeho název obsahuje celé tajemství Vtělení. Co nám naznačuje samotné slovo Bohorodička? Ta, která porodila toho, kdo byl Bohem. Ježíš svojí otázkou – „Za koho mě lidé pokládají?“ připravil cestu k otázce, která nás provází celou křesťanskou érou: „Za koho mě pokládáte vy?“ (Mk 8,27-29). Křesťané se snažili pochopit a vysvětlit, co znamená, že Slovo přijalo tělo. Je Ježíš božský ve stejném smyslu, v jakém je božský Otec? Je lidský ve stejném smyslu, v jakém jsme lidmi my dva? Nebyly to žádné odtažité, nesrozumitelné nebo tajuplné otázky. Odpověď na ně totiž utvářela jejich představy o spásě a vlastně i o křesťanském životě. Přesný vztah mezi božským a lidským v Ježíši byl také vzorem pro to, co znamená být současně křesťanem a člověkem nebo členem církve a občanem říše. A hledání na ni bylo vždy bouřlivé. Slovní spojení Matka Boží a slavnost, kterou katolický svět slaví na Nový rok, na první pohled neříká nic víc než to, že Maria byla Ježíšovou matkou. Avšak stejně jako Mariino lůno „obsahovalo Boha, kterého vesmír nemůže pojmout“ (z pravoslavné liturgie o Vánocích), její titul Matka Boží obsahuje celé světy významů. Paradoxem Vtělení je, jak říká středověká koleda, nebe a země na malém prostoru. Jednoduše řečeno, označení Marie za Matku Boží znamená, že její Syn byl božský. Řekneme-li, že Maria byla rodička, říkáme, že božský Syn se narodil z ženy (Gal 4,4), a tedy byl plně lidský. Tato věta je shrnutím základní víry, že „A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi.“ (Jan 1,14). Svatý Jan Damašský říká, že titul Theotokos „obsahuje celé tajemství Vtělení“.

Rozhodnutí Efezského koncilu roku 431 podnítilo úctu k Matce Boží v celé Římské říši. Jen několik let po těchto debatách nechal papež Sixtus III. postavit římskou baziliku Santa Maria Maggiore, jeden z prvních kostelů zasvěcených Panně Marii. V průběhu staletí se postupně hromadila stále hlubší vize osoby a role Panny Marie, která se projevovala ve složité spleti teologických spekulací, veřejného i soukromého uctívání, legendárních vyprávění, příběhů o zázracích, homilií a hymnů, architektury a obrazů. Nejslavnější z raných hymnů na Marii, Akathistos, připisovaný Romanovi Sladkopěvci († 556), ji oslovuje nejen jako Theotokos, ale i stovkami titulů, které ji – nebo spíše přesněji řečeno skutečnost, že porodila Spasitele – staví do středu všech dějin. Nebývalá vážnost Marie rostla, byla uctívána jako koruna všeho stvoření a postava, k níž se věřící mohli utíkat v neklidných dobách.

Ještě před výše zmíněným Efezským koncilem si mariánské svátky našly cestu do liturgie církve. Do církevních kalendářů v Konstantinopoli a Jeruzalémě byly

zavedeny další mariánské slavnosti po vzoru svátků připomínajících Ježíšův život, smrt a vzkříšení. Když se v 7. století v Římě rozvinul vánoční oktáv, dostala Panna Maria svůj vlastní zvláštní svátek, Natale Sanctae Mariae (Památka svaté Marie), který se slavil 1. ledna na konci vánočního oktávu. Slavnost, která zahajuje náš kalendářní rok, je tak nejstarším mariánským svátkem univerzální církve.

Přesto se můžete oprávněně ptát, co mají tyto historické a teologické jednotlivosti společného s 1. lednem 2023? Můžeme vyjít z učení Druhého vatikánského koncilu: „Spojení matky se Synem v díle spásy je zřejmé od chvíle pozemského početí Krista až do jeho smrti.“ Starobylé chápání scény ukřižování z Janova evangelia interpretuje Ježíšova slova k jeho matce a milovanému učedníkovi tak, že tato láska mezi matkou a synem je nyní rozšířena na všechny učedníky: Matka Boží je také a neoddělitelně Matkou církve. Přesto v posledních zhruba padesáti letech úcta katolíků k Matce Boží, alespoň v některých kruzích, poklesla nebo se stala nepodstatným doplňkem zdravého života víry. V této ekumenicky citlivější době, kdy může být Maria stejně jako její Syn znamením rozporu, se Ježíšova matka někdy vytratila z povědomí. Přesto poznávání a milování Ježíše vyžaduje, abychom poznávali a milovali také Marii. Nebo, jak říká jeden pravoslavný teolog, „ignorovat Matku znamená špatně interpretovat Syna“. Avšak i když pro některé křesťany takto přítomná není, přesto zůstává neustále přítomna své Církvi. Podle sv. Pavla VI. „tato slavnost poskytuje mimoto výbornou příležitost znovu se poklonit novorozenému Knížeti pokoje“ (Marialis cultus, 5). „Zrodila nám původce života a stále se za nás u něho přimlouvá“ (Vstupní modlitba). Toto tajemství spásy je v podstatě jako zářivý diamant, kde každá hrana odráží celek. Všechny rozdílné názvy a důrazy církevních svátků na 1. leden odrážejí stejnou, hlubokou pravdu o Vtělení – tajemství, v němž má Maria jedinečnou, ústřední roli.

Titul Theotokos vznikl nejprve z duchovních instinktů prvních generací křesťanů, kteří zakoušeli účinky přímlyvy Panny Marie jako ovoce Vtělení. Pozdější křesťanští myslitelé vyjádřili stejnou myšlenku pojmy, které byly ustálené v řecké a římské kultuře. Platí zásada: „Co katolická víra vyznává o Marii, pramení z toho, co vyznává o Kristu; co však učí o Marii, to opět osvětluje její víru v Krista.“ (KKC 487). Modlitba i nauka vyjadřují skutečnost, že uctívat Marii jako Matku Boží znamená také ctít a milovat jejího Syna.

Stejně tak slavení obřízky ve vánočním oktávu, jak to církev dělala po staletí, zdůrazňuje skutečnost, že Ježíš byl Žid. Jeho židovství, zděděné po matce, je výrazem a zárukou jeho skutečné lidské existence. Skrze panenskou Matku máme plně lidského Spasitele, který zakusil hlad, hněv, osamělost a únavu, stejně jako důvěrný vztah se svým nebeským Otcem, a který tak s námi může soucítit v našich slabostech. Dítě, které Maria držela v náručí v chrámu, je navíc dlouho očekávaným Mesiášem, naplněním staletého čekání a nadějí: starý Simeon poznává Ježíše jako světlo pohanů a slávu Božího lidu. Připomínka udělení jména Mariinu synovi Josefem nám také připomíná jeho židovský původ, ale navíc odráží Mariinu poslušnost archandělova příkazu nazvat svého syna Ježíšem. V židovském pojetí

jméno vystihuje hlubokou identitu člověka: Ješua, hebrejský originál jména Ježíš, znamená: Hospodin zachraňuje. Syn Panny Marie se také jmenuje Emanuel, Bůh s námi, dovršuje Boží věrnost svému stvoření. A v jezuitském světě má slavnost Nejsvětějšího jména Ježíš (která se dříve slavila také ve vánočním oktávu, ale nyní se přesunula na 3. leden) zvláštní ohlas: Tovaryšstvo odvozuje své jméno od Ježíše a přijalo christogram IHS (iota-éta-sigma), první tři písmena řecké podoby jeho jména: IESUS (Ιησοῦς) jako svůj vlastní znak.

Ještě jeden pohled na tuto slavnost si žádá naši pozornosti. Nový rok 2023 bude slavit neklidný svět, který se zdá být naplněn násilím a napětím více než po mnoho minulých let. V roce 1968 vyhlásil Pavel VI. 1. leden každoročním Světovým dnem míru. Copak nemáme v letošním roce vyprošovat od Boha prostřednictvím Královny svrchovaný dar míru? Jako vždy i letos se církev modlí, aby Matka Boží a Matka církve vyslyšela naše prosby, nedopustila, abychom byli v neštěstí, ale vysvobodila všechny národy země z nebezpečí. Papež František připomíná: „Nikdo se nemůže zachránit sám. Po překonání covidu-19 se společně vydat na cesty míru. „Nesmíme se tedy oddávat spánku jako ostatní, ale naopak: zůstaňme bdělí a střízliví“ (1Sol 5,6). Je to výzva, abychom zůstali bdělí, neuzavírali se ve strachu, zármutku nebo rezignaci, nepodléhali rozptýlení, nenechali se odradit, ale naopak abychom jako strážníci byli schopni bdít a zachytit první záblesky úsvitu, zejména v těch nejtemnějších hodinách.“ Ukrajina naši pomoc, stejně jako jiné země drcené válkou, stále potřebuje.

Co si přát na počátku roku 2023? Abychom „při vyčkávání na setkání s Pánem zůstali pevně stát nohama i srdcem na zemi a byli schopni pozorně sledovat skutečnost a běh dějin. I když se události našeho života zdají být tak tragické a my se cítíme být zatlačeni do temného a tíživého tunelu nespravedlnosti a utrpení, jsme povoláni k tomu, abychom si uchovali srdce otevřené pro naději a důvěřovali Bohu, který se zpřítomňuje, doprovází nás s něhou, podporuje nás v naší únavě a především usměrňuje naši cestu.“ (Z poselství papeže Františka ke Světovému dni míru 1. ledna 2023)

Slavnost Zjevení Páně

Kde je v mém životě touha, která mě vyvede na cestu?

První slovo, které mudrci vysloví, je otázka: „Kde je ten narozený?“ Velekněží a zákoníci Izraele určují v Písmu svatém fyzické místo, kde se měl Kristus narodit, v judském Betlémě. Je jejich odpověď dostatečná? Když se nás dnešní pohanský svět bude ptát, „kde je ten narozený?“, jsme vůbec schopni odpovědět a ukázat to místo, kde se narodil dnes? Až kam musí lidé putovat, aby jej objevili?

Ta otázka „Kde se má narodit“ pohnula tyto cizince vypravit se na cestu z východních zemí. Z Chaldeje, z Persie, ze zemí, kde byl Izrael ve vyhnanství. V mudrcích vyvolala touhu vydat se na cestu. Kde je v mém životě touha, která nás vyvede na cestu? Narození dítěte a zrození jejich touhy po tom, aby se mu poklonili, je jedno a totéž zrození. Přišli z daleka, aby uctívali toho, kterého již nosili ve svém srdci.

„Kde je ten, který se narodil?“ je otázka, kterou si tito mudrci nesou v srdci celou cestu do Jeruzaléma od chvíle, kdy pohlédli na oblohu a spatřili vycházet novou hvězdu – kterou nazvali jeho hvězda – hvězdu, která podle moudrosti, jež jim byla předána, signalizovala velkou událost: narození krále spasitele.

Kde mágové Krista našli? Nacházejí ho ve snaze opustit své domovy a svou zemi a vydat se směrem k neznámému místu. Mudrci poznávají onu vnitřní poslušnost, která stojí na počátku každého odchodu, každého odpoutání a odloučení: „Protože Abrahám věřil, uposlechl Boží výzvy, aby se vystěhoval do země, kterou měl dostat v dědičné držení; vystěhoval se, ačkoli nevěděl, kam jde. Víra ho vedla.“ Mudrci se podílejí na Abrahamově víře i svým vlastním, osobním zárodkem víry, uvěření v Krista, který je prostřednictvím své hvězdy uvádí na cestu: „V Kristu přešlo Abrahamovo požehnání i na pohany“ (Gal 3,14). Kristus se nachází u počátku našich cest víry, nachází se ve víře v toho, kdo nás vyzývá, abychom následovali jeho evangelium.

Kde mudrci nacházejí Krista? Nacházejí ho ve společném putování, ve sdílení jediné touhy, která pohání jejich hledání. Společně spatří, jak se objevuje hvězda, společně se vydají na cestu a dorazí do Jeruzaléma, společně se pokloní dítěti a společně se vrátí do své země. Kristus je nalezen v touze sdílené s bratry a sestrami, která je vede ke společnému hledání, ke společnému následování jeho hvězdy, která je vždy předchází, vede a řídí.

Kde Mudrci nacházejí Krista? Najdou ho tam, kde se hvězda zastaví nad přesně určeným místem. Při bližším pohledu se v evangeliu nemluví o Betlémě, ale

o místě, kde se dítě nalézá. Tím místem není místo, ale osoba. Jestliže pro Abraháma byla cílem zaslíbená země, pro mudrce je cílem zaslíbené dítě.

Kde mudrci naleznou Krista? Vstupují do domu a vidí dítě s Marií, jeho matkou. Nacházejí ho v prostotě a domácnosti, v níž se nachází dítě: v náručí své matky. Zde je konečné místo, kde nacházejí toho, který se narodil. Vůbec se nediví, že vidí židovského krále v tomto skromném stavu, pokleknou a klanějí se mu. Bůh přebývá a zjevuje se v těle dítěte, v těch nejlidštějších podmínkách. Jen ve víře ho lze poznat a uctívat.

I když víme, že se Ježíš narodil v judském Betlémě, uvědomujeme si, že vždy kráčíme po trase mudrců a v srdci si uchováváme otázku „Kde je ten, který se narodil?“

Svátek Křtu Páně

Bůh, který se postavil mezi hříšníky

Jan Křtitel připravuje půdu pro příchod Mesiáše. U Jordánu řízným kázáním upozorňuje na hřích, ve kterém se lidé poznávají. Chtějí se osvobodit, vstoupit do nového života. Proto Jan nechává lid přejít řeku, stejně jako je Jozue nechal přejít Jordán na cestě do zaslíbené země. Jméno Jozue má stejný kořen jako jméno Ježíš, nový vůdce, který povede lid ke skutečnému vysvobození. Teprve s Ježíšem dochází k radikální novosti. Jan vidí Krista, jak k němu přichází mezi hříšníky, Boží Syn se zařadil mezi hříšníky. Bůh tedy zachraňuje, staví se na stranu hříšníků.

Zákon odsuzuje hříšníka, ale Bůh, který se postavil mezi hříšníky, je přišel ze zákona vykoupit. Kde položit první důraz? Ježíš bere na sebe dramatickou skutečnost člověka. „Byl vyzkoušen ve všem možném jako my, ale nikdy se nedopustil hříchu.“ (Žd 4,15) Hřích rozděluje. Kdyby zhřešil, nikdy by se nemohl zcela spojit s Adamovým potomstvem, tj. lidstvem, a přijmout dramatický osud hříšného člověka poznamenaný smrtí.

Druhý důraz přibližuje ikonografie. Ta je v tradici dvojí: jedna zobrazuje Krista pokřtěného ve vodách Jordánu nahého. Proč? Aby zdůraznila jeho ztotožnění s Adamem. Kristus je poslán Otcem, aby našel Adama. A Adam po hříchu zjistil, že je nahý, tj. zranitelný, tj. smrtelný. Kristus, aby našel mrtvého Adama, musí projít cestou ztotožnění s tímto Adamem. Kristus odkládá své roucho slávy ve vodách Jordánu, aby Adam, až přijde, mohl být ve křtu oděn světlem a slávou, kterou hříchem ztratil. Dalším ikonografickým modulem je Kristus ponořený do vod Jordánu, oblečený podobně jako na kříži, s bederní rouškou. Toto pojetí zobrazuje obětování sebe sama smrtí. Scéna křtu se tak stává obrazem Kristova velikonočního naplnění. Matoušovo evangelium zdůrazňuje ještě třetí pohled: „vystoupil hned z vody“ (εὐθὺς ἀνέβη). Podobně jako „vystoupil na horu, aby se o samotě modlil“ (Mt 14,23) Stejně jako Zacheus „vylezl na fíkovník“ (Lk 19,4) Ale především je zde předobraz Krista vzkříšeného, který vystupuje z těchto vod jako vítěz. Zde je pojitko s velikonočním tajemstvím.

Tradice ráda rozlišovala dva způsoby, jak křest nazývat. Obmytí, očištění vodou, jak křtil Jan. Při něm člověk uznává, že sám nemůže žít podle Boha a že nemůže splnit to, co požaduje zákon. Vždycky bude něco chybět. Zákon, jak říká svatý Pavel, mu bude stále připomínat, že je mrtvý a neuskutečněný. Jiný výraz pro křest je Kristus, který nás křtí v Duchu Svatém: není to obmytí, ale proniknutí, napuštění Duchem Svatým, prosáknutí životem Božím, životem Syna. Při něm je náš pozemský život, to, co nazýváme životem k smrti, oživeno samotným životem Syna. Můj život s urputnou snahou si něco z života urvat pro sebe, s dobýváním

životního prostoru je oživen projevováním přijatého daru, necháváním se obejmout. Když Ježíš vystupuje z vody, otevírají se před ním nebesa. To nám připomíná Izaiášovu modlitbu: „Kéž bys protrhl nebe a sestoupil!“ (Iz 63,19) Zde sestupuje ne jako strašlivý Bůh. Přibližuje se skutečnému člověku, poznamenanému utrpením, smrtí, poznamenanému hříchem, tím, že na sebe bere podobu člověka, stává se člověkem. Co se tím říká nám nyní? Každá naše situace, každá životní okolnost, vše, co se zdá být náhodné, nahodilé, neočekávané, nepředvídatelné, nezamýšlené, to vše je otevřeno pro něj, aby toto vše bylo skrze křest naplněno jeho životem.